

Менджул Марія Василівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ПАНДЕМІЯ COVID-19 ТА ДОПУСТИМІСТЬ ВТРУЧАННЯ У СІМЕЙНЕ ЖИТТЯ

Станом на 15 квітня цього року в Україні за офіційними даними Центру громадського здоров'я 3764 підтверджені випадки зараження вірусною ARS-Cov-2 (далі — COVID-19), із вказаної кількості 108 випадків летальні, 143 пацієнти одужали, а перший випадок був лабораторно підтверджений ще 3 березня. Водночас експерти відзначають, що вказані цифри не відповідають реальному стану, з різних причин: низька якість придбаних тестів, випадки помилковості тестування та ПЛР-аналізів, мала кількість зроблених тестів та їх проведення тільки у випадку достатніх симптомів або контакту із хворим чи прибуття із «епіцентрів зараження». Загалом станом на 15 квітня за даними ВООЗ 1 914 916 інфікованих та 123 010 померли [1]. Швидкість інфікування, стрімкий перебіг захворювання та показник смертності стали основою для оголошення ВООЗ пандемії світового рівня.

Безперечно в таких умовах у державах вдаються до різноманітних заходів з метою попередження інфікування та гарантування громадської та особистої безпеки. Найпоширенішими серед заходів є запровадження карантину, ізоляція осіб, що контактували з хворими, закриття громадських місць, переведення по можливості на дистанційну роботу, і навіть зупинка транспортного сполучення, закриття кордонів між державами. Більшість держав світу, які зіткнулися із COVID-19 запроваджують саме такі заходи. Так звана «м'яка модель» також існує, коли закривають тільки навчальні заклади, ізолюють хворих та обмежують рух осіб у групі ризику (до прикладу у Південній Кореї).

Щодо України, то КМУ 11 березня 2020 р. Постановою № 211 «Про запобігання поширенню на території України коронавірусу COVID-19» запровадив карантин на всій території України [2], а 25 березня – режим надзвичайної ситуації [3].

Питання надзвичайної ситуації не врегульовано на конституційному рівні, на відміну від надзвичайного стану, і згідно статті 64 Конституції України навіть при надзвичайному стані не можуть бути обмежені ряд прав, і серед переліку ст. 51, яка, крім права на шлюб, встановлює також обов'язок держави, охороняти сім'ю, дитинство, материнство та батьківство. Водночас, стаття 32, яка встановлює заборону втручання в особисте та сімейне життя, може обмежуватися. За таких конституційних положень, можна говорити, що

право на шлюб та сім'ю не можуть бути обмежені навіть у випадку введення надзвичайного стану, але допустимими можуть бути, встановлені законом, втручання у сімейне та особисте життя. Виникає питання чи нема тут суперечності? Зрозуміло, що право на материнство, батьківство і створення сім'ї не можуть бути обмежені за будь-яких умов, проте можливі втручання у сімейне життя за обґрунтованих законних підстав, і якщо це необхідно у демократичному суспільстві. Така позиція узгоджується із положеннями Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) та практикою ЄСПЛ.

У ч. 2 ст. 8 Конвенції визначено перелік умов допустимості втручання у сімейне життя. Зокрема, такі втручання мають бути передбачені законом, бути необхідними у демократичному суспільстві з легітимною метою, у тому числі для захисту здоров'я.

Поняття надзвичайної ситуації міститься у Кодексі цивільного захисту України і з аналізу його норм видно суперечність. Зокрема, у визначенні поняття «надзвичайна ситуація» (ст. 2) встановлено, що це «обстановка на окремій території чи суб'єкті господарювання на ній або водному об'єкті», а вже у ч. 3 ст. 5 виділено і державний рівень [4]. Вочевидь визначення поняття надзвичайної ситуації потребує уточнення і доповнення також територією всієї держави.

У випадку запровадження надзвичайної ситуації, громадяни мають дотримуватися протиепідемічного режиму, який згідно Кодексу цивільного захисту України допускає карантин та обмеження руху транспорту. Тобто, при надзвичайній ситуації запроваджений режим, може фактично обмежувати здійснення ряду прав людини і при наявності законних підстав, ухвалення компетентним органом відповідного рішення, яке передбачає, визначені законом заходи, такі втручання відповідатимуть критерію законності, як цього вимагає Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод та практика ЄСПЛ.

Більше того, вже десять держав зробили заяву про відступ від своїх зобов'язань по Конвенції на підставі статті 15: Латвія (16 березня), Румунія (18 березня), Вірменія (20 березня), Естонія (20 березня), Молдова (20 березня), Грузія (23 березня), Албанія (1 квітня), Македонія (2 квітня), Сербія (7 квітня) та Сан Марино (14 квітня) [5]. При відсутності публічного офіційного повідомлення про відступ від зобов'язань, стаття 15 не застосовується до вжитих державою заходів (Кіпр проти Туреччини, звіт Комісії від 4 жовтня 1983 р., §§66-68) [6, с. 11]. Україна такої заяви поки не зробила.

В умовах закриття кордонів, запровадження карантину, зупинки транспорту можливі випадки роз'єднання сім'ї, інші види втручання в сімейне життя, що в перспективі може бути оскаржено у суді, у тому числі і в ЄСПЛ.

Безперечно, кожен випадок буде розглядатися із врахуванням конкретних обставин, а також на відповідність втручань у сімейне життя трискладовому тесту. Вище ми вже зауважували, що втручання мають бути у відповідності із законом. Також необхідна обґрунтована мета, – із врахуванням пандемії, оголошеної ВООЗ та станом інфікування COVID-19 у державі, такою метою очевидно буде захист здоров'я.

Крім того, здійснене втручання у сімейне життя повинно бути необхідним у демократичному суспільстві. При цьому, на нашу думку, важливим є аналіз масштабів інфікування COVID-19, а також спричинених наслідків.

Таблиця 1. Стан інфікування COVID-19 по окремим державам
(станом на 15 квітня 2020 р.)

Держава	Загальна кількість інфікованих людей за весь час поширення інфекції (% до загальної кількості населення)	Кількість летальних випадків (% до кількості інфікованих)	Загальна кількість населення
США	641 315 (0, 2 %)	28 387 (4, 42 %)	329 215 000
Іспанія	177 644 (0, 38 %)	18 708 (10, 5 %)	46 733 038
Італія	165 155 (0, 27 %)	21 645 (13, 1 %)	60 375 749
Франція	147 863 (0, 22%)	17 167 (11, 61%)	66 992 000
Німеччина	133 456 (0, 16%)	3 592 (2, 7 %)	82 979 100
Великобританія	98 476 (0, 15%)	12 868 (13, 06 %)	66 040 229
Швеція	11 927 (0, 12%)	1 203 (10, 09 %)	10 255 102
Південна Корея	10 591 (0, 02 %)	225 (2, 12 %)	51 811 167
Японія	8 100 (0, 006 %)	146 (1, 8 %)	126 230 000
Польща	7 582 (0, 02 %)	286 (3, 77 %)	38 413 000
Румунія	7 216 (0, 04 %)	372 (5, 15 %)	19 523 621

Україна	3 764 (0, 009%)	108 (2, 87 %)	41 879 904
Білорусь	3 728 (0, 04 %)	36 (0, 97 %)	9 465 300

У таблиці ми виділили держави, які не запроваджували строгих заходів, а йшли по так званій «м'якій моделі», що передбачає максимальне інформування населення, забезпечення соціального дистанціювання, носіння масок. Наприклад, Південна Корея рекомендувала при можливості віддалену роботу, проте не були зупиненні виробництва та транспортне сполучення в країні, карантин обов'язковий тільки для хворих та контактних з ними людей [7]. У Швеції не були навіть закриті навчальні та дошкільні заклади [8]. При цьому кількість інфікованих у Південній Кореї становить 10 591 (0, 02 % від загальної кількості населення, у Швеції – 11 927 (0, 12 % від загальної кількості населення), тобто показник не відрізняється від більшості держав, які запровадили жорсткі заходи (детальніше в таблиці). Водночас пандемія, спричинена COVID-19, не є контрольованою, відповідно вказані показники необхідно досліджувати у динаміці, що також може бути аналізом при розгляді відповідних справ ЄСПЛ.

Таким чином, за умови пандемії COVID-19 та офіційного визнання надзвичайної ситуації в державі, можливі втручання у сімейне життя, які будуть допустимими за умови їх законності та доцільності впровадження у демократичному суспільстві з метою захисту здоров'я. Водночас сім'я, материнство і батьківство, гарантовані статтею 51 Конституції України, яка не може обмежуватися навіть при надзвичайному стані. Тому, напевно чи заходи, що перешкоджають возз'єднанню сім'ї будуть допустимими, окрім тих, що мають тимчасовий характер та запроваджені з метою захисту здоров'я. У зв'язку з цим, закриття кордону не може перешкоджати громадянину України повернутися до держави своєї громадянської належності з метою возз'єднання з сім'єю.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Coronavirus disease 2019 (COVID-19). Situation Report – 85. URL: https://www.who.int/docs/default-source/coronaviruse/situation-reports/20200415-sitrep-86-covid-19.pdf?sfvrsn=c615ea20_2 (дата звернення 15.04.2020).
2. Постанова КМУ від 11 березня 2020 р. № 211 «Про запобігання поширенню на території України коронавірусу COVID-19». URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zapobigannya-poshim110320rennyu-na-teritoriyi-ukrayini-koronavirusu-covid-19> (дата звернення 10.04.2020).
3. Розпорядження КМУ від 25 березня 2020 р. № 338-р. «Про переведення єдиної державної системи цивільного захисту у режим надзвичайної ситуації». URL:

<https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-perevedennya-yedinoyi-derzhavnoyi-sistemi-civilnogo-zahistu-u-rezhim-nadzvichajnoyi-situaciyi-338250320> (дата звернення 11.04.2020).

4. Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012 № 5403-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17> (дата звернення 12.04.2020).

5. Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (ETS No. 5). Notifications under Article 15 of the Convention. URL: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/webContent/62111354> (дата звернення 15.04.2020).

6. Посібник зі статті 15 Європейської конвенції з прав людини. Відступ від зобов'язань під час надзвичайної ситуації / Рада Європи, Європейський суд з прав людини. 2016. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_15_UKR.pdf (дата звернення 14.04.2020).

7. Dennis Normile. Coronavirus cases have dropped sharply in South Korea. What's the secret to its success? URL: <https://www.sciencemag.org/news/2020/03/coronavirus-cases-have-dropped-sharply-south-korea-whats-secret-its-success> (дата звернення 14.04.2020).

8. Михаил Сальников. Эпидемия без карантина: как Швеция выдерживает коронавирус без жестких ограничений. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/rus/articles/2020/04/3/7108302/> (дата звернення 15.04.2020).

Найда Інна Володимирівна,

кандидат наук з державного управління, доцент кафедри права Київського кооперативного інституту бізнесу і права

Зіньова Ольга Сергіївна,

*ст. викладач кафедри права
Київського кооперативного інституту бізнесу і права*

КАРАНТИН ЯК ФОРС-МАЖОРНА ОБСТАВИНА В ДОГОВІРНИХ ЗОБОВ'ЯЗАННЯХ

Договори цивільно-правового та господарсько-правового характеру спрямовуються на їх належне виконання. Зміст ст. 526 Цивільного кодексу України (надалі – ЦК України) та ст.193 Господарського кодексу України (надалі – ГК України) зводиться до того, що договірні зобов'язання між контрагентами повинні виконуватися належним чином. Інакше винна сторона у невиконанні зобов'язання повинна понести відповідальність. ЦК України та ГК України передбачають випадки звільнення винної у невиконання зобов'язання сторони від цивільно-правової чи господарсько-правової відповідальності. Мова йде про звільнення від відповідальності у разі факту форс-мажору (непереборної сили) [1, ст.617; 2, ст. 218].

На сьогодні в нашій країні, як і у багатьох країнах світу, склалася ситуація, яка унеможлиблює виконання договірних зобов'язань, пов'язаних із